

Гончарова Г.В.

студент;

Кодлюк Я.П.

*доктор педагогічних наук, професор,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

ПІДРУЧНИКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ З НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТА «ЛІТЕРАТУРНЕ ЧИТАННЯ» (КІНЕЦЬ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТ.)

Домінантною ознакою шкільного підручникотворення кінця ХХ – початку ХХІ століття є його варіативність, що знаходить своє відображення у розробці альтернативних підручників та інших елементів навчально-методичного комплексу. Особливо виразно зазначена тенденція проявляється у процесі створення підручників з літературного читання для початкової школи, зміст яких формується з урахуванням основного призначення курсу: формування читацької компетентності учнів, ознайомлення із дитячою літературою як мистецтвом слова, формування морально-естетичних уявлень і понять, виховання потреби у систематичному читанні [1, с. 20].

Проблемою створення підручника в різні роки займалися Д. Зуєв, Я. Кодлюк, В. Бейлінсон, В. Безпалько, М. Скаткін, К. Ушинський та інші педагоги. Теоретико-методичні підходи до побудови підручників з «Літературного читання» розкриті у дослідженнях О. Савченко, В. Науменко, Н. Скрипченко. Проблему створення підручників з української мови і читання досліджували О. Савченко, М. Вашуленко. Аналізували підручники з читання в історичній ретроспективі Н. Богданець-Білоskalенко, Н. Кузьменко.

Мета статті: обґрунтувати етапи розробки підручників з літературного читання для початкової школи кінця ХХ – початку ХХІ ст. та з'ясувати тенденції кожного із них.

На основі аналізу психолого-педагогічної, навчальної та методичної літератури встановлено, що у процесі підручничкового забезпечення початкової школи з навчального предмета «Читання» («Літературне читання») кінця ХХ – початку ХХІ ст. окреслюються такі етапи:

І етап – підручничкове забезпечення початкової школи з навчального предмета «Читання» на теренах незалежної України (1990–2000 рр.).

У 80–90-х роках ХХ ст. значного поширення набула ідея переходу трирічної початкової школи до чотирирічної. Відповідно до цього відбулося суттєве оновлення підручничкового фонду для школи першого ступеня. Так, наприклад, у 1983–1984 роках були розроблені підручники для експериментальних класів, зокрема підготовлені пробні підручники: «Читанка» для 1 класу Н. Скрипченко, О. Савченко, К. Жаленко та «Читанка» для 2 класу Н. Скрипченко, О. Савченко, Г. Ковальчук.

Згодом було видано низку стабільних підручників з читання, а саме: «Читанка» для 2 класу Н. Скрипченко, О. Савченко (1986); «Читанка. 3 клас» Н. Скрипченко, О. Савченко (1987); «Читанка. 4 клас» Н. Скрипченко, О. Савченко, Н. Волошина (1989); «Читанка» для 1 класу Н. Скрипченко, О. Савченко (1990).

До здобуття Україною незалежності в початковій школі не було варіативних навчальних планів, програм, а, отже, і варіативних підручників. Лише з 1992/93 навчального року вчителі мали можливість вибрати навчальні книги із запропонованих. У цей період з'являється серія нових підручників з читання для молодших школярів. Паралельно із зазначеними вище починають функціонувати читанки «Ластівка» (2 клас), «Біла хата» (3 клас), «Писанка» (4 клас) Г. Кирпи та Д. Чередниченка, які були видані у 1992 році спільними зусиллями під псевдонімом Оксана Верес. Зазначені книги були допущені Міністерством освіти України як пробні з навчального предмета «Читання». У 1993 році виходить у світ літня читанка для початкової школи «Зелена неділя» (для позакласного читання). Це були перші національні підручники для початкової школи, в яких, за словами К. Стеценка, знайшов своє втілення принцип виховання дитини на основі пробудження художнього почуття, бажання краси як вічної правди.

У 2000 році Н. Скрипченко, О. Савченко видали «Читанку» для 2 класу, а авторський колектив у складі Н. Скрипченко, О. Савченко, Н. Волошиної підготував «Читанку 4(3)», яка призначалася для чотирирічної та трирічної початкової школи.

II етап – поява альтернативних підручників з читання (2000–2010 рр.).

В умовах зміни цілей, змісту і методичного забезпечення початкової освіти підручникове забезпечення також потребувало відповідного оновлення. Важливим поштовхом до створення підручників з читання було прийняття в Україні Державного стандарту початкової загальної освіти (2000), який змінив підхід до побудови навчальної літератури з читання. Реакцією на зазначені виклики стала розробка альтернативних підручників. У цей період виходить підручник для 2 класу «Читанка» (у двох частинах) О. Савченко (2002) та «Читанка» В. Науменко (частина перша – 2003 р., частина друга – 2004 р.). Для учнів 3 класу О. Савченко створила підручник «Читанка» у 2003 році. Згодом, у 2004 році, виходить у світ «Читанка» для 3 класу В. Науменко.

Об'єднує зазначені підручники те, що вони були складені відповідно до авторських програм з цього навчального предмета; реалізували змістові лінії Державного стандарту з читання; Міністерство освіти і науки України рекомендувало їх як основні для використання у школах з українською мовою навчання.

III етап – розробка навчально-методичних комплексів (2011–2016 рр.).

Однією із характерних ознак шкільництва початку ХХІ століття є запровадження нового Державного стандарту початкової загальної освіти (2011). У цьому документі було внесено суттєві зміни до переліку предметів інваріантної складової навчального плану, зокрема і до освітньої галузі «Мови і літератури». Основною метою предмета «Читання» визнано формування в молодших школярів читацької компетентності; появилися нові змістові лінії, а саме: «Досвід читацької діяльності», «Робота з дитячою книжкою; робота з інформацією» [3, с. 74]. Відповідно до цих нововведень змінилась і назва предмета – «Літературне читання». У процесі вивчення цього курсу відбувається формування дитини-читача, здатної до самостійної читацької, творчої діяльності; здійснюється її мовленнєвий, літературний, інтелектуальний розвиток; формуються морально-естетичні уявлення і поняття, збагачуються почуття, виховується любов до мистецтва слова, потреба в систематичному читанні [3, с. 72].

Встановлено, що оновлений навчальний предмет має належне методичне забезпечення. Так, наприклад, навчально-методичний комплекс з літературного читання для 2, 3, 4 класу О. Савченко охоплює підручник «Літературне читання», навчальний посібник (додаток до підручника) «Я люблю читати» та посібник для позакласного читання «Моя домашня читальня», робочий зошит «Літературне читання», посібник для вчителя «Уроки літературного читання».

Аналогічний набір навчальної та методичної літератури розроблено В. Науменко. До комплексу для 2, 3, 4 класу входять: підручник «Літературне читання», книга для додаткового читання «Перлинка», «Зошит з літературного читання», «Зошит з оцінювання навчальних досягнень», читанки для позакласного читання «Чарівне слово» (2 клас), «Веселкова читанка» (3 клас), «Вікно у світ» (4 клас), методичний посібник для вчителя «Уроки літературного читання».

Новий навчально-методичний комплект для учнів 4 класу з навчального предмета «Літературне читання» створила М. Чумарна. До комплексу входять: підручник «Літературне читання», робочий зошит, посібник для вчителя «Літературне читання: конспекти уроків», посібник «Позакласне читання».

Збільшився перелік підручників з літературного читання для учнів 4 класу. Звертаємо увагу на те, що функціонує кілька альтернативних книг для цього навчального предмета таких авторів: М. Коченгіна, О. Коваль; Н. Богданець-Білооскаленко, М. Зоряна; М. Барна, О. Волошенко, О. Козак; М. Наумчук, Н. Романюк [4]. Зазначені підручники і навчальні посібники рекомендовані Міністерством освіти і науки України для використання у навчальному процесі школи першого ступеня.

Таким чином, у процесі аналізу підруничкового забезпечення початкової школи з навчального предмета «Літературне читання» (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) нами виділено такі етапи: І – підруничкове

забезпечення початкової школи з навчального предмета «Читання» на теренах незалежної України (паралельно із основними підручниками з читання функціонували пробні для експериментальних класів авторів О. Савченко, Н. Скрипченко, Н. Волошина); II – поява альтернативних підручників з читання (відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти було розроблено альтернативні підручники з читання авторів О. Савченко та В. Науменко); III – розробка навчально-методичних комплексів (розроблено альтернативні навчально-методичні комплекси з літературного читання для учнів 2-4 класів авторів О. Савченко, В. Науменко, М. Чумарної).

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт початкової загальної // Вісник. Тестування і моніторинг в освіті. – 2012. – № 11/12. – С. 17–34.
2. Кодлюк Я. П. Теорія і практика підручникотворення в початковій освіті: підруч. для магістрантів та студ. пед. ф-тів / Я. П. Кодлюк. – К.: Інформаційно-аналітична агенція «Наш час», 2006. – 368 с.
3. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1–4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2012. – С. 71–91.
4. Перелік навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в початкових класах загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою у 2015/2016 навчальному році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/perelik-navchalnix-program.html>.

Гончарук М.В.

аспірант,

Науковий керівник: Михайліченко М.В.

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ УРОЧНОЇ І ПОЗАУРОЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК НАПРЯМ ДОСЛІДЖЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Задоволення вимог вітчизняного державного стандарту в умовах освітньої реформи у початковій школі об'єктивно зумовлює потребу для кожного вчителя обізнаності в провідних завданнях освіти та їх досконалої реалізації у процесі навчання учнів, а також у позаурочній діяльності, спонукає до орієнтації на європейські цінності. Вітчизняна стратегія всеохоплюючого навчання та виховання повинна мати чіткі процесуальні характеристики (що, як і у якій послідовності, у якому обсязі слід робити), щоб кожен учитель, застосувавши її, міг досягти